

on als sporthal, of de gobelinserie „La dame à la licorne” uit te lenen voor een happening? Even weinig verantwoord zou men het moeten achten, een der laatste relictten van het Middeleeuwse halfnatuurlijke landschap prijs te geven aan de destructieve werking van intensief bezoek.

Er is ten noorden van het Woerdens Verlaat langs de Kromme Mijdrecht een planing mogelijk aan een breder water, dat èn vanuit de provincie Utrecht èn vanuit de provincie Zuidholland beter bereikbaar is. Moge de provinciegrens geen beletsel zijn voor een visie, die getuigt van de zorg voor het behoud van zoveel mogelijk natuurlijke rijkdom, en dus voor het behoud van de rust en stabiliteit van het daartoe noodzakelijke milieu.

Litteratuur:

Voo, E. E. van der, 1957. De Kamerikse Nessen in het Oude Miland. D.L.N. 60: 162-167, 179-185

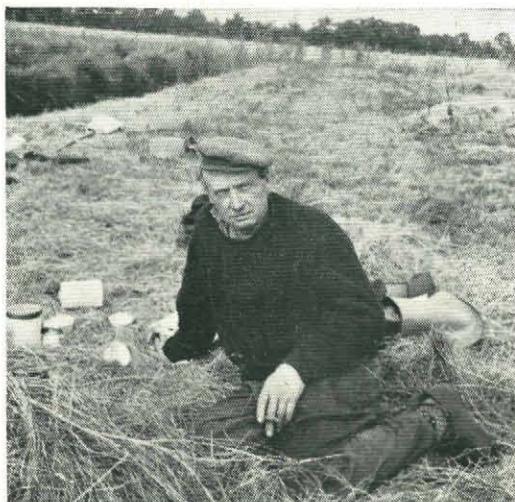

Fig. 4. Th. van den Bosch, vlindervriend, maait schraalland en zeggenmoerassen met de zeis!

De broedvogels van Duin en Kruidberg

E. J. VAN IJZENDOORN.

Het landgoed Duin en Kruidberg is een duingebied in Noordholland, gelegen ten noordwesten van Haarlem. Het 445 ha grote terrein is 4,5 km lang en varieert in breedte van 1 tot 1,25 km. Aan de oostzijde wordt het begrensd door weilanden (waarachter de spoorlijn Haarlem-Beverwijk en het dorp Santpoort-Noord), aan de zuidzijde door het nationale park „De Kennerduinen” en voor een klein gedeelte door het terrein van het Provinciale Ziekenhuis te Santpoort-Zuid. Aan de noordzijde van Duin en Kruidberg bevindt zich het „Midden Heerenduin” (344 ha) en tenslotte aan de westzijde de laatste duinenrij („Rijnlands onvrije duinen”) en de Noordzee (fig. 1).

Eigenares van het landgoed is de familie Cremer; administrateur: Herengracht 495, Amsterdam. Het gebied is uitsluitend te betreden wanneer men in het bezit is van een jaarkaart. In het binnenduin staan hier en daar enkele woningen, waarin onder andere enige boswachters wonen. Het huis „Duin en Kruidberg” (zie fig. 1) is al jaren in gebruik als hotel.

Beschouwt men de ligging van het landgoed dan ziet men dat het de verbinding vormt tussen het polderland en de Noordzee. Het landgoed is dan ook echt een „doorsnee”-stuk Nederlands duingebied. Hoewel Nederland bekend staat om de „blanke toppen zijner duinen”, komen we in

Duin en Kruidberg, wat dit betreft, bedre-
gen uit. Het heuvelige duinterrein is name-
lijk rijk begroeid met loofbomen als beu-
ken, berken, eiken en populieren, met
naaldhout (dennen en ook sparren) en met
allerlei struikgewas zoals Liguster, Vlier en
Duindoorn, die de meeste duintoppen en
-hellingen bedekken. Hiertussen door groeit
welig het lange duingras, terwijl kale duin-
valleien vrijwel en stuifzanden geheel ont-
breken. Ongeveer 1,5 km van de Noordzee
ligt een vrij grillig gevormd meer (fig. 1),
dat vrij recent (± 1960) is gegraven, waar-
door de bodem- en oeverbegroeiing nog
maar weinig ontwikkeld zijn. Het kleine
eilandje in het meer is met helm beplant.
De kanten van het meer zijn vrij steil; ner-
gens is een strandje of een moerassig plek-
je. Door de afgraving ontstond een ± 40
meter lange en $\pm 2,5$ meter hoge zand-
wand, waarin Oeverzwaluwen gingen neste-
len. Helaas raakt deze wand geleidelijk in
verval. Interessant is de aanwezigheid van
vrij veel vis in het meer, waardoor er enige

malen een Visarend bleef pleisteren, even-
als Roodkeelduikers (o.a. van 3 t/m 24
april 1966).

Het inventariseren van het 445 ha grote ge-
bied werd bemoeilijkt door het verbod bui-
ten de paden te treden, terwijl de verharde
wegen (fig. 1) en de weinige voetpaden
nauwelijks toereikend bleken om tellingen te
verrichten, vooral van de kleine zangvogels.
Ook het zoeken naar nesten of jongen werd
hierdoor bijna onmogelijk. Door het duin-
terrein een groot aantal malen gedurende
de broedtijd te bezoeken, trachtte ik deze
moeilijkheden zoveel mogelijk het hoofd te
bieden. Vaak meermalen per week, van
maart tot in juli, vooral in mei en juni, van
1965, 1966 en 1967 bezocht ik Duin en
Kruidberg. Het merendeel van mijn bezoeken
vond 's middags plaats, maar in de
weekenden was ik in de gelegenheid ook
's ochtends te gaan inventariseren. Door-
gaans verbleef ik enkele uren in het duin,
soms langer, een andere keer maar even,
al naar gelang ik de gelegenheid had. Tij-

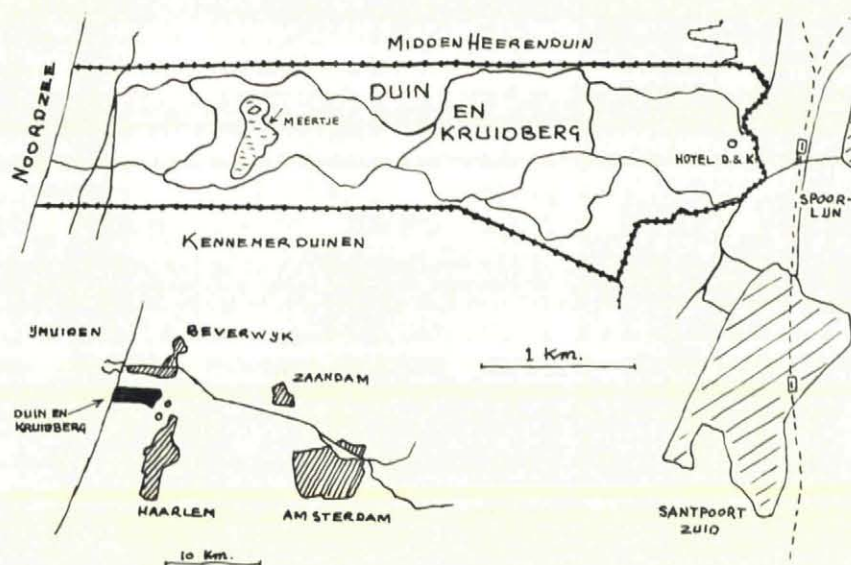

Fig. 1. Het landgoed Duin en Kruidberg en zijn ligging in de randstad Holland.

dens mijn verblijven in Duin en Kruidberg noteerde ik voortdurend al mijn waarnemingen, met de juiste plaats erbij. Het gehele gebied verdeelde ik in een tiental stukken, waarbij de wegen als grenzen dienden. Deze stukken werden alle geïnventariseerd. Hierdoor kon ik me tijdens mijn bezoeken concentreren op een klein deel van het duin. Voor in klein aantal voorkomende vogelsoorten werd soms het gehele gebied doorkruist om het aantal broedvogels te tellen. Na me deze drie jaren intensief met Duin en Kruidberg te hebben bezig gehouden, meen ik een aardig beeld te hebben gekregen van zijn broedvogelbevolking.

Een overzicht van deze broedvogelbevolking laat ik hieronder volgen. De soorten waarvan het broeden niet bewezen, maar wel waarschijnlijk is, werden van een tussen haakjes geplaatst nummer voorzien. De dubieuze broedvogels werden niet genummerd.

1. Wilde eend (*Anas platyrhynchos*).

Enkele paren broeden jaarlijks aan de binnenduinrand. Na het uitkomen der eieren worden de jongen naar de sloten van de aangrenzende weilanden geleid. Nadat enige jaren achtereens ieder voorjaar Wilde eenden in het duinmeertje aanwezig waren geweest, werd in 1967 voor het eerst aldaar een vrouwtje met pulli waargenomen op 11 mei. Daarna echter niet meer, zodat ook dit vrouwtje haar jongen kennelijk heeft meegevoerd naar de weilanden grenzend aan het binnenduin. Mogelijk zullen er na dit eerste broedgeval aan het meertje andere volgen.

2. Bergeend (*Tadorna tadorna*).

Op 9 juni 1966 bevond zich in het meertje een Bergeend met ca. 10 pulli. In het voorjaar van dat jaar waren er kleine troepjes en paren Bergeenden bij het meer, alsmede in de omgeving ervan bij kale stuifduintjes, waar de soort kennelijk in een konijnhol

gebroed heeft. Ook in 1967 werden diverse Bergeenden in het duin waargenomen en op 2 juni weer een stel pulli in het meer. Uitsluitend op bovengenoemde data werden pulli waargenomen, daarna niet meer. Het is niet duidelijk waar de jongen naar toe zijn gegaan.

3. Boomvalk (*Falco subbuteo*).

In 1965 broedde tenminste één paar in het duin, in 1966 twee paar en in 1967 één of twee paar. Vooral in augustus valt de soort op, daar de volwassen exemplaren met hun uitgevlogen kroost nogal luidruchtig zijn. Vooral in de avonduren is hun gekekker niet van de lucht. De broedvogels arriveren in mei, waarna tot begin juni baltsen kan worden waargenomen. In juni worden de eieren bebroed, en in juli groeien de jongen in het nest op. In familieverband blijven ze soms nog tot in september hangen.

4. Torenvalk (*Falco tinnunculus*).

In 1965 broedden er in Duin en Kruidberg naar schatting vijf paar. In het voorjaar waren er toen steeds diverse exemplaren te zien, en vooral in juli en augustus, toen de jongen waren uitgevlogen. In 1966 was het aantal paren gedaald tot drie, terwijl er in 1967 twee paren aanwezig waren. De soort heb ik broedend aangetroffen in oude ekster- en kraaienesten.

5. Patrijs (*Perdix perdix*).

Zowel in 1965 als in 1966 broedde één paar aan de binnenduinrand. Deze vogels brachten hun jongen naar de hieraan grenzende weilanden. Gedurende het najaar en de winter waren hier steeds Patrijzen te zien, tot een tiental exemplaren. Pas in het prille voorjaar verdwenen deze en bleef één paartje over. In het voorjaar van 1967 werd echter geen exemplaar meer gezien.

6. Fazant (*Phasianus colchicus*).

Door het gehele duin is dit een algemene broedvogel, waarvan de stand door de boswachters nauwkeurig op peil wordt gehou-

den; ik telde enige honderden broedende hennen, veel minder hanen.

7. Waterhoen (*Gallinula chloropus*).

Deze soort broedt misschien in vijvers bij hotel „Duin en Kruidberg”, aan de binnenduintrand. Af en toe verscheen een exemplaar aan het duinmeer. In het voorjaar van 1967 verbleef hier een paartje dat tot broeden kwam. Einde juni werden de pulli waargenomen. Gezien de uitbreiding van de vegetatie van het meertje, is het Waterhoen stellig een blijvende broedvogel, die in de toekomst mogelijk talrijker zal worden.

8. Scholekster (*Haematopus ostralegus*).

De Scholekster broedt in Duin en Kruidberg op mos, duinzand en gras, door het gehele duin verspreid, met uitzondering van het binnenduin. In 1967 vijf paar.

9. Kievit (*Vanellus vanellus*).

De Kievit broedt hoofdzakelijk in de westelijke duinen. Deze soort is meer aan gras gebonden dan de Scholekster. Zes paar in 1967. Van eieren rapen door het publiek is nimmer iets bemerkt.

10. Houtsnip (*Scolopax rusticola*).

Het juiste aantal broedparen van de Houtsnip is vrij moeilijk vast te stellen, door de geheimzinnige levenswijze van de soort en doordat de baltsvluchten zich over grote afstand kunnen uitstrekken. Sinds het eerste inventarisatiejaar, 1965, lijkt het aantal paren iets te zijn toegenomen, tot in 1967 waarschijnlijk tenminste een achttal paren, te oordelen naar het regelmatig opstoten van Houtsnippen op bepaalde plaatsen, het waarnemen van volwassen exemplaren met pulli en waarnemingen in de avonduren gedurende het voorjaar. Snippen met pulli zag ik van april tot in juli. Zo bv. op 7 juli 1967 een adulte Houtsnip met enkele, een paar dagen oude jongen. Mogelijk waren dit jongen van een tweede broedsel.

11. Wulp (*Numenius arquata*).

Gedurende de periode 1965-1967 leek het

aantal paren constant te blijven: tegen de 15 paar. Het merendeel der Wulpen broedt in het westelijke duingedeelte. Enkele broedgevallen constateerde ik op kleine terreintjes in het binnenduin. Dat dit tot vreemde situaties kan leiden bewijzen waarnemingen van alarmerende Wulpen in tien meter hoge boomtoppen, terwijl de jongen zich in het bos verscholen.

Kleine Mantelmeeuw (*Larus fuscus*).

In het voorjaar van 1966 en van 1967 verbleven enkele Britse Kleine mantelmeeuwen (vorm: *graellsii*) bij het duinmeer en omgeving. Van broeden werd niets bemerkt. Zilvermeeuw (*Larus argentatus*).

Mogelijk heeft deze soort vóór 1965 in Duin en Kruidberg gebroed, daarna echter zeker niet, hoewel er ieder voorjaar volwassen vogels bij het duinmeer in het duin te zien waren. Mogelijk waren deze vogels afkomstig van het „Vogelmeer” in de Kennemerduinen (2 km ten zuiden van het meer in Duin en Kruidberg), waar enige paren broeden. In het ten noorden van Duin en Kruidberg liggende Midden Heerenduin wordt op de Zilvermeeuw gejaagd. In de periode 1965-1967 werden vele tientallen geschoten exemplaren in genoemd duingebied aangetroffen.

12. Visdief (*Sterna hirundo*).

Het was verheugend in 1967 voor het eerst een broedgeval van deze bedreigde soort vast te stellen, op het eilandje in het duinmeertje. In mei werden enkele exemplaren waargenomen, einde juni bleken er tenminste twee pulli op het eilandje aanwezig. Op 6 juli waren deze reeds vrij groot. Het kleine, met Helm begroeide eilandje kan in de komende jaren mogelijk weer als broedplaats dienen voor meer paren.

13. Holenduif (*Columba oenas*).

Van deze soort broeden slechts enkele paren in Duin en Kruidberg. Er zijn diverse waarnemingen in het midden- en binnen-

duin, waar de Holenduif mogelijk in boomholten broedt. Ze wordt ook regelmatig gezien in de westelijke duinen waar ze mogelijk in konijnholten broedt. In 1967 werd op drie plaatsen in Duin en Kruidberg de zang waargenomen. Er broeden in totaal hooguit vijf paar.

14. Houtduif (*Columba palumbus*).

De Houtduif broedt in alle typen bos, zowel in jonge dennenaanplant als in hoge beuken, in enige tientallen paren.

15. Tortelduif (*Streptopelia turtur*).

De Tortelduif broedt in het binnenduin, maar vooral in het middenduin, waar een landschapstype van gemengd bos met open plekken overheerst. In het voorjaar van 1966 konden tegen de 30 koerende exemplaren worden gelokaliseerd. Er broeden jaarlijks tenminste 25 à 30 paar.

16. Turkse tortel (*Streptopelia decaocto*). Deze duif broedt in gering aantal bij enige woningen in de binnenduinrand. In 1966 bracht een paartje zijn jongen groot ver van enige woning, in het midden van het duin in het biotoop van een Tortelduif. Jaarlijks zijn er een viertal paren.

17. Koekoek (*Cuculus canorus*).

Een vijf- tot tiental vrouwtjes parasiteert jaarlijks op andere vogels. Als waardvogel fungeerden o.a. Tapuit (9 juli 1965, een vogel voert een uitgevlogen jong), Heggemus (9 juni 1966, een exemplaar voert een vliegvlug jong), Roodborst (4 juli 1966, een exemplaar voert een uitgevlogen jong), Boompieper (18 juli 1965 en 22 juni 1967, een exemplaar voert een uitgevlogen jong) en Winterkoning. Hoe een Koekoek in een vogelnest huis kan houden blijkt uit het volgende: De ingang van een winterkoning-nest met twee eieren werd door een Koekoek zodanig groter gemaakt, dat een deel van de bovenzijde van het nest verloren ging, terwijl het nest, dat tussen hoge varenplanten hing, lossen en steeds schever

kwam te hangen. Vervolgens verwijderde de Koekoek de winterkoning-eieren en deponeerde er zelf zijn ei in. De Winterkoning liet het nest in de steek, dat enige tijd later op de grond viel.

18. Steenuil (*Athene noctua*).

Een boswachter wist gedurende de periode 1960-1964 een paartje Steenuilen nabij een woning in het middenduin. Hij had toen ook een nest gevonden. Van 1965 tot en met 1967 werd geen spoor meer van deze uil waargenomen.

19. Bosuil (*Strix aluco*).

Nestvondsten, waarnemingen van volwassen vogels en jongen en zingende en roepende exemplaren, in de broedtijd en daarbuiten, wijzen op een stand van vier paar Bosuilen. De soort broedt hier in eiken en beuken. Een enige jaren achter elkaar bewoonde holte in een eik werd door „het publiek” vernield (terwijl de jongen er nog inzaten), waardoor het nest het jaar daarop niet meer werd betrokken.

20. Ransuil (*Asio otus*).

In Duin en Kruidberg broeden enkele paren van deze soort. Op tenminste twee plaatsen werden in het voorjaar van 1967 jongen gehoord. Op 1 juni 1967 werd een nest met grote jongen gevonden. Alle bekende broedgevallen vonden plaats in dennenbossen, waarbij oude kraaie- of eksternesten waren betrokken. Van verstoring door publiek is niets bemerkt.

21. Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*).

In 1964 stelde de Vogelwerkgroep Haarlem een territorium vast in Duin en Kruidberg (De Fitis 1, nr. 1). In 1965 en 1966 wist een boswachter een nest. In het voorjaar van 1967 zag en hoorde ik tijdens avondlijke bezoeken aan het duin geen enkele Nachtzwaluw.

22. Gierzwaluw (*Apus apus*).

In 1966 broedde één paar bij een woning aan de binnenduinrand. Mogelijk broedt de

Gierzwaluw wel meer bij woningen aan de rand van het duin. Misschien bij hotel Duin en Kruidberg.

23. Groene specht (*Picus viridis*).

In de periode 1965-1967 werden ieder jaar zes paar vastgesteld. Het merendeel der gevonden nestholten bevond zich in dode berken, zowel in het binnenduin als in minder begroeide gebieden. De nesten zaten lang niet zo hoog als die van de Grote bonte specht.

24. Grote bonte specht (*Dendrocopos major*).

Jaarlijks broeden er tenminste negen paar, steeds in loofbomen, meestal in levende, soms in dode. Nestvondsten o.a. op 13 juni 1965; 11 mei en 13 juni 1966; 2 mei en 1 juni 1967.

(25). Kleine bonte specht (*Dendrocopos minor*).

Gedurende de jaren 1965, 1966 en 1967 werd deze soort zeer regelmatig waargenomen. Er zijn waarnemingen van ♂♂ en ♀♀ uit vrijwel alle maanden van het jaar, ook voorjaarswaarnemingen van roffellende en baltsende exemplaren. In mei 1966 werd een ♂, nesthakkend in een dode boom, waargenomen en een ♀ regelmatig in de buurt gesignaleerd. In deze boom bevond zich een oud nest van een Grote bonte specht, dat werd bewoond door een spreeuwenpaar, dat de Kleine bonte spechten vermoedelijk heeft verdreven. Het gehakte nest werd nl. in de steek gelaten.

Waarschijnlijk broedt ieder jaar een paartje in Duin en Kruidberg.

Zwarte specht (*Dryocopus martius*).

Volgens boswachters zou in 1964 een paartje Zwarte spechten met succes een broedsel hebben grootgebracht in het binnenduin. Naar zij zeiden verbleven er al enige jaren exemplaren van deze soort in het duingebied. Op plaatsen waar de soort door boswachters geregeld was gezien, nam ik de

vogel ook waar. Gedurende het winterhalfjaar van 1966/1967 en 1965/1966, van oktober tot in april, verbleven enkele Zwarte spechten in het duin en werden ook gezien in andere duingebieden van Zuid-Kennemerland. In het vroege voorjaar van 1966 zag ik een luidruchtig ♀ tot 11 april. Dat voorjaar gingen er geruchten, dat er een paartje in het landgoed Elswoud te Overveen broedde.

26. Boomleeuwerik (*Lullula arborea*).

In 1965, 1966 en 1967 broedden er tenminste drie, mogelijk vier paar. Zo hoorde ik bv. op 25 maart 1967 vier zingende exemplaren. In februari beginnen de vogels reeds volop te zingen en kennelijk wordt vroeg in het voorjaar met broeden begonnen. Op 3 mei 1967 zag ik reeds een volkomen vliegvlug jong. In juli/augustus vindt troepvorming plaats (tot een tiental exemplaren) en in september is er enige weg- en doortrek. Ook 's winters zijn ze in klein aantal aanwezig. Zeer waarschijnlijk zijn er ook tweede broedsels (waarnemingen van pas uitgevlogen jongen aan 't eind van juni). Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*).

Hoewel deze soort bekend staat als een algemene broedvogel van de duinen, kon gedurende de inventarisatieperiode (1965-1967) geen enkel broedgeval worden vastgesteld. Waarschijnlijk doordat het vereiste biotoop te weinig voorkomt, broedt de Veldleeuwerik niet in het dicht begroeide Duin en Kruidberg; de ietwat schrale grasvlakten die Veldleeuweriken in het duin prefereren, ontbreken vrijwel.

27. Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*).

Deze broedt in klein aantal bij enkele woningen en boerderijen aan de binnenduinrand.

28. Oeverzwaluw (*Riparia riparia*).

In 1966 vestigde deze soort zich voor het eerst in Duin en Kruidberg, in een verticale zandwand bij het duinmeertje. De eerste

Oeverzwaluw werd pas op 7 juni waargenomen. Toen bleek echter reeds een nestholte aanwezig. Pas op 21 juni werden meer vogels gesignaleerd. Op 23 juni bleken er 8 hollen te zijn waarbij ca. 15 exemplaren rondvlogen. Begin juli en begin augustus werden jongen waargenomen. Deze vrij late vestiging was mogelijk te danken aan verstoring van een kolonie elders. In 1967 arriveerden de eerste Oeverzwaluwen begin mei, waarbij direct met het graven van hollen werd begonnen. Begin juni waren er 9 bewoonde hollen.

Door de nog weinig ontwikkelde oever- en bodembegroeiing van het meertje waren er in 1966 en 1967 weinig insecten, die konden dienen als voedselbron voor de Oeverzwaluwen. Vandaar dat ze in de broedtijd heen en weer vlogen naar het „Vogelmeer” in de Kennemerduinen, waar door gunstige begroeiing de benodigde insecten ruimschoots aanwezig waren. De twee meertjes liggen twee kilometer uit elkaar. Bij het „Vogelmeer” bevindt zich geen steile wand waar Oeverzwaluwen zouden kunnen nestelen.

29. Boompieper (*Anthus trivialis*).

Deze pieper is een algemene broedvogel van binnenduin tot zeereep. Tellingen in het voorjaar van 1966 en 1967 leverden beide jaren ca. 35 paren op, vrij regelmatig verspreid over het duin, hoewel de grootste dichtheid werd bereikt in de middenduinstrook. Waarnemingen in juli en augustus van alarmerende ouderparen, wier gedragingen wezen op nesten met jongen of eieren, hebben mogelijk betrekking op tweede broedsels. De soort broedt zowel tussen lage Duindoorns en andere lage struiken als tussen hoog gras op open plekken in bossen of aan bosranden en tussen „luchtige” loofbossen met ondergroei van gras. Op 18 juli 1965 en op 22 juni 1967 nam ik een exemplaar waar dat een uitgevlogen koekoeks-

jong voerde.

30. Witte kwikstaart (*Motacilla alba*).

In 1965 en 1966 broedde een paartje bij bunkers aan de zeereep. Ieder jaar nestelen ook één of enkele paartjes bij boerderijen en/of woningen aan de binnenduinrand. In 1967 werd voor het eerst broeden geconstateerd bij het duinmeertje.

Grauwe klauwier (*Lanius collurio*).

Enkele juni-waarnemingen (12 juni 1966, 19 juni 1967) hebben mogelijk betrekking op doortrekkers. Gedurende de periode 1965-1967 werd althans niets van broeden bemerkt. Mogelijk was de soort in de jaren daarvoor wel broedvogel.

31. Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*).

De Winterkoning is een talrijke broedvogel van midden- en binnenduin. Een 40-tal paren werden waargenomen. Eénmaal werd een koekoeksei in een nest aangetroffen (zie bij Koekoek).

32. Heggemus (*Prunella modularis*).

Deze talrijke broedvogel, van binnenduin tot zeereep, werd broedend aangetroffen in varens laag boven de grond, vrij hoog in meidoornstruiken, in Duindoorns, Ligusters etc., totaal in ca. 45 paar. Op 29 juni 1966 zag ik een Heggemus een vliegviug koekoeksjong voeren.

33. Grote lijster (*Turdus viscivorus*).

Jaarlijks broedden er ongeveer 9 paar. Deze soort bouwt het nest soms vrij laag, zo bv. in een abelenbosje slechts één meter boven de grond, terwijl er wel hoge dennen in de buurt stonden. De eerste zang wordt al in januari gehoord. Eind februari deed ik al waarnemingen van Grote lijsters met nestmateriaal in de snavel.

34. Zanglijster (*Turdus philomelos*).

Periodieke tellingen van zingende exemplaren duiden op een jaarlijks aantal van ongeveer 30 paren. Nesten werden vanaf half maart aangetroffen.

35. Merel (*Turdus merula*).

De Merel is een talrijke broedvogel, het meest in loofbomen. Ongeveer 45 paar werdenesignaleerd, het meest in de binnenduintrand. Sommige nesten zaten zeer laag boven de grond. Eénmaal werd een zevenlegsel aangetroffen (16 mei 1965; het legsel werd helaas verstoord).

36. Tapuit (*Oenanthe oenanthe*).

Deze soort is broedvogel van het westelijke duingedeelte, in konijnholen, maar ook bij oude bunkers. In 1966 werden vier paren geteld, in 1967 vijf, die op 22 juni alle uitgevlogen jongen hadden. Op 9 juli 1965 werd een ♂ signaleerd, dat een vliegvlug koekoeksjong voerde.

37. Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*).

Deze soort broedt uitsluitend in het westelijke duingedeelte vóór de laatste duinenrij. Er viel een achteruitgang te bespeuren van 1965, 1966 naar 1967 met respectievelijk 4, 3 en 2 paren. Mogelijk zijn enkele paren verhuisd naar de naburige duinen.

38. Paapje (*Saxicola rubetra*).

Het Paapje is eveneens broedvogel van de westelijke duinen. In 1965 en 1966 waren er tenminste vijf paartjes, in 1967 zes.

39. Gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*).

Tellingen van zingende mannetjes in mei en juni 1965 t/m 1967 wezen op een constant aantal van ongeveer 40 paar. Nesten werden gevonden op de grond (bv. op 11 mei 1966, een 6-legsel), maar ook tot een tiental meters boven de grond, telkens in holten van allerlei soorten loofbomen.

40. Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*).

De Nachtegaal is een talrijke broedvogel, het meest in binnenduin en middenduinstrook, maar ook tot dicht bij de zeereep. Regelmatige tellingen in mei en juni brachten zeker 40 paar aan het licht in 1967. In de twee jaren daarvoor was het aantal paren zeker niet minder. Dit aantal is relatief

hoog, als men bedenkt dat er in 1965 in de bijna drie maal zo grote Kennemerduinen slechts 32 paren werden geteld (Tussenbroek en Belterman, Het Vogeljaar 15, nr. 1). De Nachtegaal broedt in Duin en Kruidberg in loofbos met onderbegroeiing van struiken en allerlei vegetatie, met name brandnetels, in minder begroeide duingedeelten ook wel in kleine struikbosjes (zoals Vlier en Liguster) met ondergroei.

41. Roodborst (*Erithacus rubecula*).

Talrijke broedvogel, over het gehele duin verspreid, het meest in het binnenduin. Totaal ca. 50 paren. Broedend aangetroffen in holten en spleten op de grond of tegen steile kanten; zowel verscholen tussen bodemvegetatie (ook bosjes) als op kale grond. Op 4 juli 1966 zag ik een Roodborst die een uitgevlogen koekoeksjong voerde.

(42). Sprinkhaanrietzanger (*Locustella naevia*).

Deze soort broedt waarschijnlijk maar zeer spaarzaam in Duin en Kruidberg. Slechts enkele malen werd een exemplaar in het voorjaar gehoord. Vermoedelijk broeden er ieder jaar één of twee paren.

43. Spotvogel (*Hippolais icterina*).

De Spotvogel broedt jaarlijks in enkele paren aan de binnenduintrand. Een nestvondst in een Vlier (5 juni 1966). De soort broedt hier vermoedelijk ook in seringebomen bij de woningen.

44. Zwartkop (*Sylvia atricapilla*).

De Zwartkop broedt in het binnenduin en het middenduin in struiken bij opgaand loofhout. Een 15 à 20 paar is ieder jaar wel aanwezig. Nestvondsten o.a. op 12 mei 1965 en 11 mei 1966.

45. Tuinfluiter (*Sylvia borin*).

Komt iets minder voor dan de Zwartkop, ca. 15 paren. Het verschil in biotoop lijkt gering; doorgaans wordt de Tuinfluiter gevonden in minder hoog loofhout, maar met wat dichtere bodemvegetatie en bosschages.

46. Grasmus (*Sylvia communis*).

Talrijke broedvogel over het gehele duin verspreid. Na gedeeltelijke telling schatte ik het aantal paren in 1967 op ca. 75. Broedt in allerlei dichte bosschages met rijke vegetatie.

47. Braamsluiper (*Sylvia curruca*).

Zeldzame broedvogel: in 1965 en 1966 één paar geconstateerd. In 1967 mogelijk een tweetal paren. Telkens in dichte bosschages met meidoornstruiken.

48. Fitis (*Phylloscopus trochilus*).

De Fitis is veruit de talrijkste broedvogel van Duin en Kruidberg. De grootste dichtheid wordt bereikt in de middenduinstrook, met laag en hoog loofhout, struiken, open plekken met hoog gras en rijke bodemvegetatie. Tenminste 150 paar.

49. Tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*).

Afgaande op regelmatig zingende Tjiftjaffen in mei, juni en juli broedden er in de jaren 1965, 1966 en 1967 telkens ca. 15 paar. Het merendeel broedt in het binnenduin bij opgaand loofhout.

50. Fluiter (*Phylloscopus sibilatrix*).

In 1965 en 1966 hoorde ik in de maanden mei, juni en juli regelmatig drie zingende exemplaren op vaste plaatsen. Ook deed ik waarnemingen van vogels met voer in de bek en met pas uitgevlogen jongen. Stellig broedden er toen wel drie paren. In 1967 werden maar twee paren gelokaliseerd. Alle paren bevonden zich in het binnenduin bij een hoog beukenbos. Eén paar heeft echter ieder jaar zijn territorium in een eikenbos.

51. Goudhaantje (*Regulus regulus*).

In 1965, 1966 en 1967 broedden telkens twee paartjes in sparren. Zangwaarnemingen, waarnemingen van vogels met voer, adulte ex. met pas uitgevlogen jongen, van april tot in juli. In 1967 hoorde ik bovendien nog op twee andere plaatsen zang en zag ik daar Goudhaantjes in mei en juni.

Mogelijk hebben er dat jaar in totaal drie paren gebroed. Meermalen werden tweede broedsels vastgesteld.

52. Grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*).

Ieder jaar (1965-1967) broedden er omstreeks 15 paren Grauwe vliegenvangers in het duin, het merendeel in het binnenduin bij het hoog opgaande loofhout, maar ook tot vrij ver westwaarts in het duingebied (tot het boscoplex ten oosten van het duinmeertje). Waarnemingen van pas uitgevlogen jongen in augustus hebben mogelijk betrekking op tweede broedsel.

53. Koolmees (*Parus major*).

Deze mees is broedend aangetroffen in allerlei boomholten, enkele in een nestkastje. Geen talrijke broedvogel. Een twintigtal paren.

54. Pimpelmees (*Parus caeruleus*).

Misschien een tiental paren in boomholten; een enkel paartje in een nestkast (bv. op 8 mei 1966 een 9-legsel).

Zwarte mees (*Parus ater*).

Op 6 juli 1967 werd in een sparrenbosje in het binnenduin een zingend exemplaar waargenomen.

55. Kuifmees (*Parus cristatus*).

Het gehele jaar door wordt deze mees waargenomen. Diverse malen zijn in het voorjaar zingende exemplaren gezien en eind mei en in juni pas uitgevlogen jongen. Deze zwerfen van juli af tot in de winter in vrij luidruchtige troepjes rond. In 1966 zeker twee paar, in 1967 minstens één paar. Na 1 juli begint het aantal Kuifmezen dat zich in Duin en Kruidberg bevindt, het aantal broedvogels met jongen te overtreffen. Vermoedelijk zijn de erbijgekomen vogels afkomstig uit de Heerenduinen, waar deze soort ook broedt (mond. med. G. Bos, Santpoort).

56. Glanskop (*Parus palustris*).

Afgaande op het aantal zingende exempla-

ren in het voorjaar en op voorjaarswaarnemingen, broeden er jaarlijks een tiental paren. Broedend aangetroffen in boomholten (bv. op 30 mei 1966, een nest met jongen in een eik).

57. Staartmees (*Aegithalos caudatus*).

In 1967 werden acht paren geteld. In 1965 en 1966 waren er minstens acht tot ca. tien paren. Nesten werden gevonden zowel in loofbomen als in coniferen (bv. op 22 mei 1967, nest met jongen in een spar, en in mei 1966, nest met jongen in een berk).

58. Boomklever (*Sitta europaea*).

Broedt uitsluitend in de binnenduinstrand bij hoge beuken en eiken. Ook werd ieder jaar (1965 t/m 1967) een nestkast bewoond. Jaarlijks zeven of acht paar.

59. Boomkruiper (*Certhia brachydactyla*).

In de oostelijke duinhelft broedt jaarlijks een tiental paren, bij vrij hoog geboomte. Geen nestvondsten, maar wel diverse waarnemingen van volwassen vogels met jongen in mei, juni, juli en augustus.

60. Groenling (*Chloris chloris*).

Ieder jaar tenminste vijf paar in binnenduinstrand. In 1967 zes of zeven paar. Sommige paren werden broedend aangetroffen in dennen. Soms een aantal paren dicht bij elkaar nestelend.

Putter (*Carduelis carduelis*).

In het voorjaar van 1965 zowel als in 1966 en 1967 werden af en toe Putters waargenomen in het binnenduinstrand. Soms in paren, soms zingende exemplaren. Afgaande op deze waarnemingen en het feit dat deze soort zich in het broedseizoen onopvallend gedraagt, kan broeden vermoed worden.

Sijs (*Carduelis spinus*).

Op 25 juli 1965 zag ik een adult mannetje en vrouwtje met een vijftal jongen. Op 5 juli 1967 zag ik een adult mannetje en vrouwtje met drie à vier juveniele exemplaren. Mogelijk hebben deze waarnemingen betrekking op broedgevallen alhier.

61. Kneu (*Carduelis cannabina*).

Vermoedelijk broeden er in het westelijke duingedeelte nog geen tien paren.

(62). Europese kanarie (*Serinus serinus*).

In het begin der jaren zestig werden af en toe Europese kanaries gehoord bij hotel Duin en Kruidberg, zo bv. op 11, 12 en 19-4-1961 (Van der Horst, Het Vogeljaar 10, nr. 2). In het voorjaar van 1965 en 1966 zag A. J. Samson de soort in het binnenduinstrand (mond. med.). Op 9 mei 1967 zag ik een baltsend paartje aan de binnenduinstrand. Waarschijnlijk zal een deel van de waargenomen Europese kanaries broedvogel geweest zijn.

63. Kruisbek (*Loxia curvirostra*).

Na de irruptie van Kruisbekken in de zomer van 1966, verbleven er in augustus en september enige tientallen vogels in Duin en Kruidberg. In oktober en november nam ik veel minder exemplaren waar. Begin december was er echter weer een duidelijke toename (terugtrek?). Eind december, januari (1967) en februari zag ik de soort slechts sporadisch. Eind maart vertoonden zich weer meer Kruisbekken (nu meestal in paren) en nam ik zingende ♂♂ waar. Zo bevond zich op 25 maart in de top van een kale, tussen dennen staande, populier een minutenlang zingend mooi uitgekleurd ♂. Na een kwartier kwam een ♀ roepend aangevlogen, waarna het paartje enige tijd stil naast elkaar zat. Ook in april en mei zag ik regelmatig paartjes Kruisbekken en zingende ♂♂. Op 24 april nam ik een ♀ waar, dat met haar snavel stukjes bastvezel van een dode populier aftrok. Wat hiervan de bedoeling was, werd toen niet geheel duidelijk. Zocht zij naar insecten of was het een uiting van de nestbouw-drift? Enkele reepjes bastvezel vielen op de grond, andere stukjes kwamen los te hangen. De heer A. J. Samson had in Duin en Kruidberg een Kruisbek ♂ waargenomen die

eveneens stukjes bastvezel van een dode populier aftrok en ermee wegvloog. Deze Kruisbek kwam telkens terug om dergelijke reepjes los te trekken. Op een bepaald moment was aldus een heel takje van zijn bast ontdaan (mond. med.). Van Eck noemt de bastvezel van de Zwarte populier als nestmateriaal van de Kruisbek op Vlieland (Vanellus 20, nr. 5). Op 8 mei zag ik $\pm$ 20 Kruisbekken ($\pm$ 10 „mooie” δ δ en 10 φ φ), min of meer in troepverband. Op 17 mei zag ik een paartje Kruisbekken met twee jongen, met een verenkleed dat er op wees dat zij nog maar zeer kort het nest verlaten moesten hebben. Bovendien zag ik diezelfde dag nog een zestal paartjes Kruisbekken. Op 22 mei nam ik een groepje van $\pm$ 15 exemplaren (evenveel δ δ als φ φ) waar, waarbij zich enkele zeer jonge exemplaren bevonden. Op 26 mei nam ik in een tien meter hoge populier, enige tientallen meters verwijderd van een dennenbos waarin ik op 9, 11, 12, 17 en 22 mei paartjes en zingende δ δ had gezien en waarin ik op 22 mei „subsong” van een δ had gehoord, een zeer jonge, vliegvlugge Kruisbek waar, in gezelschap van een hevig alarmerend ouderpaar. Vooral het δ was zeer geagiteerd en produceerde met afhangende vleugels luide „tjuk-tjuk-tjuk”-roepjes, terwijl hij mij naderde tot op enkele meters afstand. Het φ riep voortdurend de bekende „kiep-kiep-kiep”-roepjes. Het hooguit enkele dagen tevoren uitgevlogen jong hipte wat of zat rustig tussen het loof van de boom. De gele mondhoecken waren nog duidelijk zichtbaar, de snavel was vuilgeel en voor zover ik kon zien nog niet of nauwelijks gekruist. Van onderen was het jong zeer sterk gestreept, van boven grijsgroen met twee smalle grijze vleugelstrepen. Het gehele verenkleed was enigszins wanordelijk. Op 27 mei zag ik het jong met het ouderpaar weer, op vrijwel dezelfde plaats.

Eveneens op 27 mei zag de heer A. J. Samson hetzelfde jong, dat toen bovendien door de ouders gevoerd werd. Afgaande op deze waarnemingen moet in 1967 tenminste één paartje Kruisbekken in Duin en Kruidberg gebroed hebben.

64. Vink (*Fringilla coelebs*).

Talrijke broedvogel, vooral in het binnenduin, maar ook in vrijwel alle beboste gedeelten van het duin, zowel in loof- als in naaldhout. Ongeveer 45 paar, vele nestvondsten.

Keep (*Fringilla montifringilla*).

Uit het begin der zestiger jaren zijn er enige voorjaarswaarnemingen verricht, ook van zingende δ δ . Eind juni en begin juli 1967 een zingend δ in zomerkleed werd door mij waargenomen.

65. Huismus (*Passer domesticus*).

Alleen bij de woningen aanwezig als broedvogel.

66. Ringmus (*Passer montanus*).

Broedde van 1965 tot en met 1967 in één of twee paren in de uiterste oostrand van het binnenduin. Zo zag ik op 2 juni 1967 een stel pas uitgevlogen jonge Ringmussen.

67. Spreeuw (*Sturnus vulgaris*).

Ongeveer 15 paar in boomholten (ook in oude spechtenesten), enkele bij woningen. In juli en augustus troepvorming van volwassen en jonge vogels, tot een 200 exemplaren (eigen broedvogels en exemplaren uit de omgeving).

68. Wielewaal (*Oriolus oriolus*).

In 1965 en 1967 drie paar, in 1966 vier paar. In loofbomen in middenduin en binnenduin.

69. Zwarte kraai (*Corvus corone corone*).

In het voorjaar van 1967 verbleven er acht paren in het duin. Het is niet duidelijk of al deze paren tot broeden hebben kunnen komen, aangezien de soort aan jacht bloot staat. Er wordt geschoten op vogels die broeden in Duin en Kruidberg als ze gaan

foerageren in de Kennemerduinen en het Midden Heerenduin. Een slaappleats werd in begin juli uitsluitend door volwassen vogels bezocht (40 ex.). In sommige jaren werden jonge vogels gezien (bv. in juni 1965).

70. Kauw (*Corvus monedula*).

Deze soort werd broedend aangetroffen in nestkasten en boomholten, maar broedde vermoedelijk ook in konijnholten. Een tiental paren.

71. Ekster (*Pica pica*).

De stand van de Ekster is moeilijk vast te stellen vanwege de jacht op deze soort. De Ekster lijkt wellicht algemener dan hij in werkelijkheid is. Er zijn steeds een vijftien paren aanwezig.

72. Vlaamse gaai (*Garrulus glandarius*).

Het is niet zeker of er op deze soort afschot plaats vindt, maar ik vermoed van wel. Tien tot vijftien paar verblijven hier in het voorjaar. Op 3 juni 1966 vond ik een nest met jongen.

Uit de lijst van broedvogels en hun aantallen blijkt duidelijk dat het eigenlijk maar kleine Duin en Kruidberg, in relatie tot andere duingebieden, een rijke vogelbevolking heeft. Een vergelijking met de ongeveer zeven maal zo grote P.W.N.-duinen tussen Wijk aan Zee en Egmond aan Zee (W. Verkerk e.a. De vogels van de duinen. Wet. Med. K.N.N.V. no. 70, 1967) toont aan dat Duin en Kruidberg relatief veel vogelrijker is, behalve dan wat aan water gebonden vogels en enige andere soorten betreft. Ook acht ik de broedvogeldichtheid groter dan die van de Kennemerduinen of van de A.W.-duinen, wederom met uitzon-

dering van de aan water gebonden vogels. Het broeden van Vissief, Kleine bonte specht (waarschijnlijk), Oeverzwaluw, Fluit, Goudhaantje, Kuifmees, Europese kanarie (waarschijnlijk) en Kruisbek maken Duin en Kruidberg tot een zeer interessant vogelgebied. Voegt men hieraan toe de broedende Houtsnippen (8 paar), Bosuilen, Boomleeuweriken, Roodborsttapuiten, Tapuiten, Nachtegale (40 paar), Grauwe vliegenvangers (15 paar), Boomklevers (7 à 8 paar) en de talrijke andere zangvogels, dan is het ongetwijfeld een ornithologisch belangwekkend duingebied te noemen. Voor een groot deel is deze broedvogelstand te danken aan de begroeiing van het landgoed. Relatief bezit Duin en Kruidberg vermoedelijk meer bos dan welk ander duingebied in Nederland dan ook. Door deze begroeiing komen echter ook sommige vogels (zoals Veldleeuwerik, Sprinkhaanrietzanger, meeuwen, Graspieper) zeer weinig of niet voor. Aangezien de begroeiing van het meer steeds meer toeneemt, acht ik het zeer waarschijnlijk, dat binnen het verloop van enkele jaren ook Kuifeend (reeds vaak aanwezig in het voorjaar), Meekoet (af en toe gezien), Wintertaling (voorjaarswaarnemingen) en Kokmeeuw (het gehele jaar door aanwezig) broedpogingen zullen doen.

Het begint er op te lijken, dat de bewoners van de omliggende woonkernen (Velzen, Santpoort, Haarlem) steeds meer de schoonheid en de recreatieve waarde van Duin en Kruidberg beginnen te ontdekken: ieder jaar neemt het bezoek toe. Ongetwijfeld heeft dit helaas ook zijn neerslag op de vogelstand. Ook uit landschappelijk oogpunt is het landgoed een zeer fraai gebied.

